

Wit Hubert

REPREZENTACJA WYBRANYCH WĄTKÓW ENERGETYCZNYCH W POLSKIM INTERNECIE

Wprowadzenie

Zdaniem Niklasa Luhmanna współczesne media należy traktować jako „te osiągnięcia ewolucyjne, które zawiązują się na owych miejscach pęknięć komunikacji i z funkcjonalną precyzją służą transformacji tego, co nieprawdopodobne, w to, co prawdopodobne [...]” (Luhmann 2012). Rolą mediów jest więc porządkowanie świata informacji przez łączenie nadawców z odbiorcami (van Dijk 2010: 43). Taka ciągła transmisja zawartych w symbolach informacji przez samoreprodukujące się sieci medialne towarzyszy jednostkom we wszelkich procesach decyzyjnych. Media, zarówno tradycyjne (prasa, radio, telewizja), jak i te nowe (Internet), są nieodłącznym elementem organizacji życia społecznego, w tym również procesów zachodzących w sferze publicznej. To dzięki informacjom zapośredniczonym przez media aktorzy społeczni są w stanie podejmować decyzje polityczne, to dzięki mediom reprodukuje się porządek społeczny, legitymizowana (również delegitymizowana) jest władza, czy szerzej: reprodukowana jest struktura społeczna (van Dijk 2010). Sam dyskurs stanowi „narzędzie” procesów deliberacyjnych prowadzących do decyzji politycznych i gospodarczych, a także narzędzie semiotycznej widoczności, kategorii omówionej we *Wprowadzeniu* do niniejszej publikacji (zob. A. Wagner, *Wprowadzenie*).

Do bardziej precyzyjnego określenia ról i miejsc nowych mediów (w szczególności Internetu) w systemie społeczno-politycznym potrzebne jest krótkie przypomnienie cech, które wyróżniają te formy komunikowania.

Należy tu zwrócić uwagę na takie konstytutywne cechy nowych technologii komunikacyjnych, jak interaktywność, integracja (multimedialność) czy hipertekstualność (zob. A Wagner, *Wprowadzenie*). Cechy te odpowiadają za przejście od komunikacji masowej w stronę komunikacji rozproszonej. Model komunikowania typu „niewielu do wielu” jest zastępowany modelem „wielu do wielu”, co w teorii sprzyja dużej dyferencjacji nadawców i odmasowieniu przekazu (Goban-Klas 2004). Jak zauważa van Dijk, „w nowych mediach następuje przejście od alokacji do konsultacji, rejestracji i konwersacji” (van Dijk 2010: 24). Oznacza to, że Internet pomógł w odejściu od modelu, w którym tematyka, czas i szybkość przekazywanych treści były w gestii centrów nadawczych (model alokacji). Zwrot ku innym wzorcom komunikowania (konsultacji, rejestracji i konwersacji) pozwala natomiast na upodmiotowienie jednostek peryferyjnych (lokalnych).

Aby zrozumieć, jak upowszechnienie nowych mediów może zmieniać strukturę komunikowania w systemach sprawowania władzy, należy przypomnieć cechy nowych mediów, które wyodrębnił Mark Smith. Badacz ten w swojej koncepcji „5A” zwraca uwagę, że społeczności budowane *via* Internet cechuje: aprzestrzenność, asynchroniczność, acielesność, astygmatyczność, anonimowość (Smith 1992). Jeśliby założyć, że wymienione właściwości są również cechami dyskursu internetowego, to można przyjąć, że komunikacja publiczna w sieci częściowo odpowiada warunkom idealnej sytuacji komunikacyjnej Jürgena Habermasa. Wydaje się bowiem, że niektóre formy komunikacji internetowej spełniają przesłanki inkluzywności sfery publicznej. Są to: związane z nią równouprawnienie uczestników komunikacji, dobrowolność wyrażania opinii czy brak samowykluczających złudzeń i iluzji (Habermas 1999).

Barry Wellman zwraca uwagę, że to głównie dzięki niskim kosztom transmisji oraz asynchroniczności komunikacji internetowej owo medium zwiększa zaangażowanie obywateli. Jego zdaniem sprzyja to przełamywaniu jednostkowych i grupowych partykularyzmów. Solidarność opierająca się na modelu sieciowym może być bardziej efektywna. Dzieje się tak z uwagi na przestrzenne rozproszenie i heterogeniczność komunikujących się ze sobą aktorów (Wellman 2001). Robert Putnam zauważa z kolei, że komunikacja internetowa ma szansę być mniej obciążona hierarchicznością struktury komunikacyjnej, co pozwala na przyjmowanie rozwiązań poprzedzonych bardziej pluralistycznym dialogiem (Putnam 2008). Anthony Giddens twierdzi zaś, że „komercyjnie zorientowana telewizja i prasa nie mają szansy stać się forum publicznej debaty. Ale publiczna telewizja i radio oraz Internet mogą tworzyć doskonałe warunki dla otwartego dialogu i dyskusji” (Giddens 2004: 696).

Niestety powyższe wnioski mają spore ograniczenia eksplanacyjne. Po pierwsze, nie pochodzą z gruntownych studiów empirycznych. Po drugie, odnoszą się one do stanu sieci internetowej sprzed ponad 10 lat, a do tego

zostały wyciągnięte na podstawie obserwacji jej amerykańskiej części. Trzeci zarzut dotyczy tego, że Internet jest traktowany jako stosunkowo homogeniczne medium. To pewnego rodzaju błąd kategoryzacji (*gross category error*) polegający na tym, że zakładamy podobieństwo wszystkich zjawisk wywołanych przez upowszechnienie się tej technologii (Geiger 2009). Sieć internetowa to natomiast wiele różnych technologii cyfrowych, integruje różne modele komunikowania. Ocena wpływu tak różnych narzędzi, jak fora, blogi, vlogi czy serwisy społecznościowe, na partycypację obywatelską wymaga odejścia od myślenia o Internecie jako medium „jednorodnym i skończonym”.

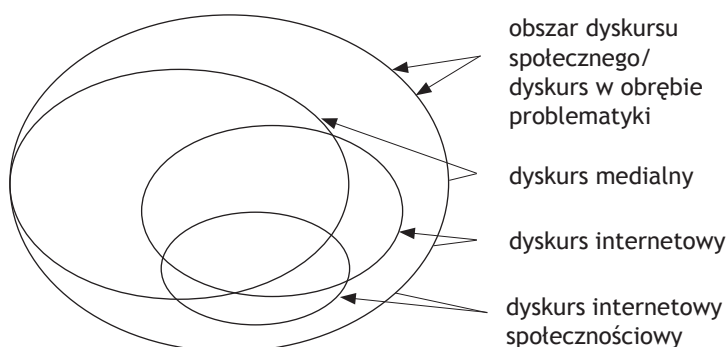
Sprawę komplikuje fakt, że Internet stał się również przedłużeniem mediów tradycyjnych: prasy, radia czy telewizji. Jednym z głównych wymiarów opisujących poszczególne technologie internetowe jest to, kto nadaje komunikaty. Najistotniejsze okazuje się określenie, czy jest on profesjonalistą (*media worker*), czy też amatorem. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z publikacjami dziennikarskimi zamieszczanymi na portalach internetowych. Drugi rodzaj nadawców to jednostki publikujące *via* fora, serwisy społecznościowe czy po części blogsfera. Poniższa analiza dyskursu energetycznego zostanie opisana z perspektywy akcentującej taki podział przestrzeni internetowej. Wcześniej warto jednak przyjrzeć się temu, czym jest sam dyskurs internetowy.

Przy analizie zaproponowanych poniżej modeli dyskursu społecznego widać, że kluczowa kategoryzacja może zostać oparta na typie medium pośredniczącego w danym dialogu. Dla potrzeb niniejszej analizy wyodrębniłam cztery poziomy prowadzenia dyskursu: społeczny (pośredniczy mowa, nieupubliczniany tekst), medialny (pośredniczą media, np. prasa, RTV), internetowy (*via* technologie internetowe 1.0) oraz internetowy społecznościowy (*via* technologie internetowe 2.0, np. serwisy społecznościowe). Podział ten można różnicować z uwagi na rodzaje technologii pośredniczących (zob. rycina 1) lub pod kątem źródła publikowanych treści (zob. rycina 2).

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że dyskurs społeczny jest prezentowany w ujęciu nie lingwistycznym lub filozoficznym, ale socjologicznym, gdzie okazuje się on niemal tożsamy z pojęciem sfery publicznej. Tę ostatnią rozumiem jako „przestrzeń, w której zbierają się jednostki i grupy ludzkie w celu dyskusji nad ważnymi wspólnymi problemami, podczas której to dyskusji, o ile to możliwe, dochodzi się do wspólnych wniosków. Jest to miejsce, w którym powstaje opinia publiczna” (Hauser 1999: 46, 64). W niniejszym opracowaniu ważne jest natomiast pojęcie dyskursu medialnego, który za Małgorzatą Lisowską-Magdziarz proponuję rozumieć jako „zespół sposobów celowego, nieprzypadkowego używania języka do komunikowania informacji, opinii, wartości, koncepcji, poglądów mediów na różne tematy” (Lisowska-Magdziarz 2001). Jeśli zaś te praktyki komunikacyjne są zapośredniczone

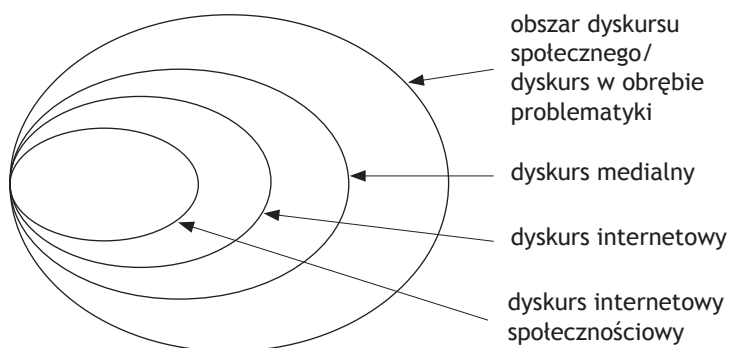
przez sieci komputerowe, to mamy już do czynienia z dyskursem internetowym. W przypadku, gdy nadawcami komunikatów w Internecie nie są profesjonalni nadawcy, a treści pojawiają się na forach, blogach czy w społecznościach internetowych, to wówczas przyjmuję, że mamy do czynienia z „internetowym dyskursem społecznościowym”.

Najistotniejsza informacja, jaką można odczytać z tego uproszczonego schematu, jest taka, że każda dowolna treść może, ale nie musi, funkcjonować we wszystkich wyznaczonych obszarach (rycina 1). Dyskusja na blogu zawsze będzie stanowić element dyskursu społecznego (sytuacja mowy). Niekoniecznie jednak musi dotyczyć problematyki obecnej w mediach głównego nurtu, zarówno tych pojmowanych jako tradycyjne (np. gazeta, stacja radiowa), jak i tych internetowych (portal internetowy). W ujęciu technologicznym (rycina 2) każda nowsza technologia musi zawierać technologie starsze. Serwisy społecznościowe posługują się na przykład tekstem obecnym we wszystkich pozostałych „technologiach dyskursu”.



Rycina 1. Schemat dyskursów – model zawartości

Źródło: opracowanie własne.



Rycina 2. Schemat dyskursów – model technologiczny.

Źródło: opracowanie własne.

Metody prowadzonych analiz

Poniższa analiza została oparta na danych zebranych w trakcie badań prowadzonych w ramach realizacji grantu „Media jako płaszczyzna deliberacji – analiza wzorów dyskursu publicznego na przykładzie kluczowych problemów energetyki w Polsce: budowy elektrowni jądrowej, eksploatacji gazu łupkowego i energetyki wiatrowej”. Na etapie projektowania badań zaplanowano porównawczą analizę konstruowania dyskursów medialnych wokół wybranych tematów energetyki. Internet jako całość stanowił tu kolejny – obok telewizji, radia i prasy – obszar, który rozpatrywano jako potencjalny obszar deliberacji między aktorami społecznymi. Zgromadzony w ten sposób materiał, jego zakres i charakter, nie był pierwotnie zorientowany na badanie relacji pomiędzy Internetem eksperckim a społeczeństwem. Miał raczej służyć rekonstrukcji obszarów działań komunikacyjnych w Internecie i rekonstrukcji generowanych w nim narracji. Relacje te jednak zaobserwowano w trakcie zbierania materiału i poddano analizie w zakresie, na jaki on pozwolił.

Celem niniejszego rozdziału jest zatem jakościowy opis dyskursów internetowych funkcjonujących w obrębie wybranych problemów energetycznych. Przedstawiona poniżej analiza pozwala na opis reprezentacji medialnych badanych problemów (dyskurs ekspercki) oraz tego, jaka towarzyszy temu dynamika przyrostu wypowiedzi użytkowników sieci (dyskurs społeczny). Prezentowana tu analiza nie ma więc charakteru porównawczego w sensie ilościowym. Służy rekonstrukcji swoistych map wzajemnych powiązań aktorów, wątków i problemów.

Prezentowane poniżej wyniki oparte są na:

- jakościowej analizie wybranych tytułów w portalach informacyjnych oraz barażowych,
- ilościowej analizie trendów w mediach społecznościowych.

Pierwszy obszar analizy obejmował kwerendę tekstów pisanych przez profesjonalnych dziennikarzy i liderów opinii, które publikowano w najpopularniejszych w Polsce serwisach informacyjnych i branżowych. Część tekstów stanowiła przedruki – kopie lub nieznacznie zmienione wersje tekstów prasowych. Ten obszar badawczy będzie dalej nazywany „dyskursem Internetu eksperckiego”. Drugi obszar obejmuje treści pojawiające się w mediach społecznościowych, forach i blogach. Treści te są najczęściej publikowane przez użytkowników Internetu, nadawców nieprofesjonalnych lub profesjonalnych, ale niepublikujących stale w ramach reprezentowanych przez nich redakcji. Dla kategoryzacji tego typu treści wprowadzam kategorię „internetowego dyskursu społecznego”.

W przypadku pierwszego pomiaru baza danych została zebrana z pomocą firmy PRESS-SERVICE Monitoring Mediów oraz dostarczona w formie biblioteki plików .xml i .pdf. Dane niezbędne do analizy zawartości mediów

społecznościowych dostarczyła natomiast firma SentiOne. W drugim przypadku analiza była prowadzona w panelu dostawcy usługi.

Wszystkie kategorie obszarów energetycznych stanowiły podstawę do klasyfikacji tekstów z uwagi na występowanie odpowiednio dobranych słów kluczowych. W obydwu przypadkach dobór próby był inspirowany „analizą trendów” (zagnieżdżenie informacji). Oznacza to, że do analizy zostały wybrane okresy, które w prasie drukowanej (medium referencyjne) odznaczały się największą liczbą publikacji (zob. tabela 1).

Tabela 1. Okresy emisji analizowanych publikacji

Atom	25 IX–7 XII 2013	27 I–8 II 2014	24–29 III 2014
Łupki	17–30 XI 2013	6–20 I 2014	10–16 III 2014
Wiatr	15–29 IV 2013	20 X–2 XI 2013	20–26 III 2014

Źródło: opracowanie własne.

Badanie dyskursu eksperckiego w Internecie – metoda

Jednostką analizy w przypadku „Internetu eksperckiego” były teksty dziennikarskie ukazujące się w polskich serwisach internetowych. Wybrany do analizy metodą słów kluczowych materiał obejmował 580 artykułów zamieszczonych w ośmiu największych polskich internetowych serwisach informacyjnych (12.2014, dane Megapanel PBI/Gemius) i branżowych. Wśród serwisów informacyjnych dominowały, takie jak Gazeta.pl, Onet.pl, Inetria.pl oraz Dziennik.pl. Tematy dotyczące energetyki były również prezentowane w serwisach branżowych. W analizie brano pod uwagę materiały prasowe ukazujące się w portalach Cire.pl (Centrum Informacji o Rynku Energii) i Wnp.pl (Wirtualny Nowy Przemysł – Portal Gospodarczy).

Ważną właściwością badanego źródła informacji – Internetu – jest to, że pojawiające się tam treści są często powtarzane i reprodukowane na wielu stronach WWW. Hipertekstualność sieci przekłada się na to, że jeden tekst może w niezmienionej lub niemal niezmienionej formie funkcjonować w paru serwisach internetowych. Problem ten wymagał dokonania trzystopniowego doboru próby.

1. Pierwszy etap miał za zadanie zrealizować założenie doboru próby. Metodę szerzej opisano w rozdziale drugim niniejszego opracowania (por. A. Wagner, *Sposób organizacji badań*).
2. W następnej kolejności, korzystając z bibliotek języka Python, dokonano automatycznej selekcji tekstów powtórzonych. Na tym etapie eliminowano teksty powtarzające się z uwagi na podobieństwo tytu-

łów. Dokonano również konwersji plików do formatu HTML zgodnie z wymaganiami programu do analizy QDA Miner.

3. Trzeci etap doboru próby dotyczył 508 tekstów publikowanych w polskim Internecie w wybranych okresach. Tu, na etapie kodowania, badacze odrzucali teksty powtórzone, których nie udało się wyeliminować automatycznie w etapie drugim.

Ostatecznie badana próba objęła 404 teksty publikowane w okresach prezentowanych w tabeli 1. Oznacza to, że materiałów skategoryzowanych jako te odnoszące się do problematyki gazu i ropy z łupków było 210 (52% badanej próby). Teksty dotyczące atomu stanowiły 30,2% próby (122 przypadki), a problematyka energetyki wiatrowej reprezentowana była w 72 artykułach (blisko 18% próby). Mimo że pojawiały się teksty, które równocześnie poruszały problemy z trzech obszarów energetyki, to wszystkie trzy zbiory tekstów są rozłączne. W takim przypadku koderzy podejmowali decyzje, który z wątków jest dominujący i w ten sposób przypisywali im jedną z trzech wartości zmiennej „obszar badawczy/jednostka analizy”.

Z uwagi na to, że powtórzenia tekstów zdarzały się również w portalach branżowych (Cire.pl, Wnp.pl) i w portalach internetowych, do analizy brano teksty z pierwszej publikacji. Teksty źródłowe w wielu przypadkach stanowiły obszerniejszy opis problemu niż ich „przedruki”. Zjawisko reprodukcji treści w sieci tłumaczy do pewnego stopnia nadreprezentację tekstów pojawiających się serwisie Cire.pl.

Tabela 2. Struktura badanej próby według obszarów energetyki

Obszar badawczy/ jednostka analizy	Liczba przypadków	Rozkład przypadków
łupki internet	210	52,0%
atom internet	122	30,2%
wiatr internet	72	17,8%
Razem	404	100%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Struktura badanej próby według źródeł informacji

Analizowane strony	Liczba przypadków	Rozkład przypadków
www.cire.pl	195	48,3%
wyborcza.biz.pl	84	20,8%
wiadomości.onet.pl	45	11,1%
wnp.pl	36	8,9%
fakty.interia.pl	30	7,4%
wiadomości.dziennik.pl	7	1,7%
wideo.onet.pl	4	1,0%
tygodnik.onet.pl	3	0,7%
Razem	404	100%

Źródło: opracowanie własne.

Badanie dyskursu społecznościowego w Internecie – metoda

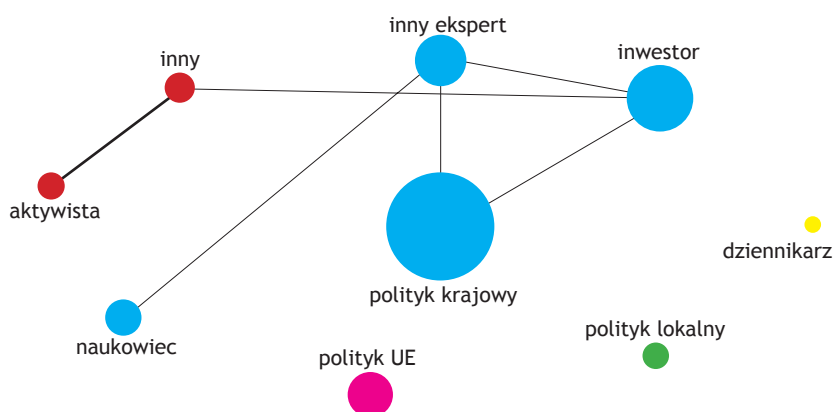
Ważne uzupełnienie analizy dyskursu eksperckiego stanowi badanie trendów w mediach społecznościowych. Zakres danych udostępnianych przez firmę SentiOne obejmuje wypowiedzi wybrane metodą słów kluczowych z bazy obejmującej: serwisy społecznościowe, mikroblogi, fora internetowe, blogi oraz komentarze z portali, serwisów wideo i porównywarek opinii. Wyniki zostały pozyskane na podstawie monitoringu ponad 2,9 miliona wypowiedzi pochodzących z polskiego Internetu, które opublikowano w okresie od kwietnia 2013 roku do kwietnia 2014 roku. Wpisy użytkowników zbierano automatycznie z wykorzystaniem oprogramowania Crawler (roboty indeksujące). Narzędzie to pozwala na zbieranie jedynie tych wypowiedzi, które mają charakter publiczny, a więc są dostępne dla osób niebędących w prywatnych sieciach społecznych nadawców. Oznacza to, że pominięto dyskusje toczące się na przykład w grupach towarzyskich. Niedostępne dla badaczy są też treści zamieszczane w różnego rodzaju niszach eksperckich, zamkniętych grupach internetowych, czyli obszarach „głębokiego Internetu”.

Należy zaznaczyć, że taki rodzaj doboru próby różni się z paru względów od tego wykonanego przy pozyskiwaniu danych do opisu „dyskursu eksperckiego”. Po pierwsze, jest on prowadzony na danych zagregowanych u dostawcy usługi. Wszelkie zestawienia są ograniczone przez interfejs panelu analitycznego dostawcy. Po drugie, analiza jest ograniczona jedynie do ilościowej analizy natężenia wypowiedzi użytkowników badanych serwisów. Zebrany materiał nie został poddany jakościowej analizie treści. Wypowiedzi badanych nie były więc kodowane. Dobór tekstów przeprowadzono przy użyciu metody słów kluczowych w sposób zautomatyzowany, bez korekty analityka lub koder. Powoduje to brak kontroli nad jakością próby i trudną do oszacowania rzetelność pomiaru. Wobec powyższego zebrane w tej części dane mają charakter uzupełniający i nie pozwalają na porównanie ich z danymi dotyczącymi „dyskursu eksperckiego”. Mają jednak istotną wartość dla sprawdzenia częstotliwości poruszania badanych wątków przez osoby pozwalające na publiczną widoczność swoich wypowiedzi. Szczególnie interesujące będzie dla nas bowiem to, czy natężenie dyskursu eksperckiego w Internecie idzie w parze ze wzrostem częstości wypowiedzi użytkowników mediów społecznościowych. Czy zatem medialna widoczność tematów w sferze publicznej generuje wzrost ich widoczności w rozmowach znajdujących się na styku sfery publicznej i prywatnej, a więc czy dyskurs społecznościowy może wywierać wpływ na agendę problemów.

Eksperski dyskurs energetyczny w Internecie

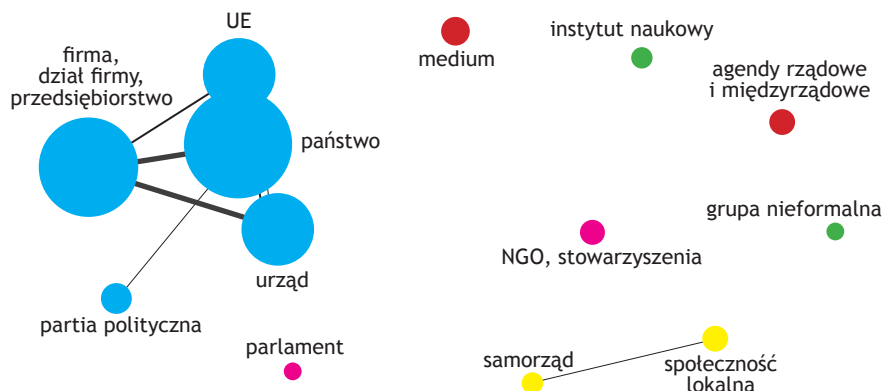
Próbując podsumować wyniki, należy podkreślić, że badany obszar jest zdominowany przez udział polityków (głównie krajowych, parlamentarnych), którzy byli najczęściej pojawiającymi się aktorami – zarówno pierwszoplanowymi, jak i wplatanymi (zob. rycina 3). W umieszczonych poniżej wykresach wielkość okręgów oddaje częstość występowania wartości danej zmiennej (kategorii aktorów). Grubość linii sugeruje natomiast liczbę wzajemnych powiązań występujących pomiędzy kategoriami wykazanych w toku analizy klastrow. Kolorystyka okręgów jest zgodna z liczbą i rodzajem występujących skupień (liczba skupień ograniczona do 5).

Zgłaszane przez polityków kwestie były najczęściej zestawiane z wypowiedziami przedstawicieli przedsiębiorstw jako ekspertów rynku energetycznego. Ponadto dyskurs ten jest zdecydowanie zdominowany przez mężczyzn. W kategorii aktorów zbiorowych debata opierała się natomiast na osi państwo–przedsiębiorstwa ze stosunkowo znacznym udziałem instytucji europejskich (zob. rycina 4). Oczywiście lista zakodowanych kategorii aktorów budujących dyskurs jest zdecydowanie dłuższa, niemniej jednak powyższe kategorie wyraźnie dominują. Porządek ten jest właściwy wszystkim badanym obszarom energetyki.



Rycina 3. Współwystępowanie kodów połączonych kategorii: aktor indywidualny pierwszoplanowy i wpląany (liczba grup: 5, współczynnik Jaccarda)

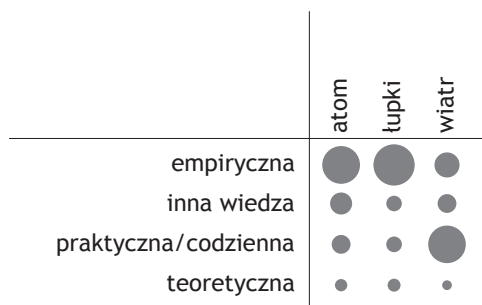
Źródło: opracowanie własne.



Rycina 4. Współwystępowanie kodów połączonych kategorii: aktor zbiorowy pierwszoplanowy i wpłany (liczba grup: 5, współczynnik Jaccarda)

Źródło: opracowanie własne.

Aktorzy pojawiający się w tekstach są głównym źródłem wiedzy funkcjonującej w badanych artykułach. Najczęściej jej typem była wiedza empiryczna, czyli pochodząca z badań lub eksperymentów (rycina 5). Poniższe wykresy bąbelkowe ilustrują częstości występowania wartości danej zmiennej (rodzaj wiedzy czy miejsce jej generowania) w stosunku do wszystkich przypadków występowania danej zmiennej (przypadków zastosowania wiedzy) w podziale na badane pola (obszary energetyki). Zastosowano procentowanie kolumnowe.

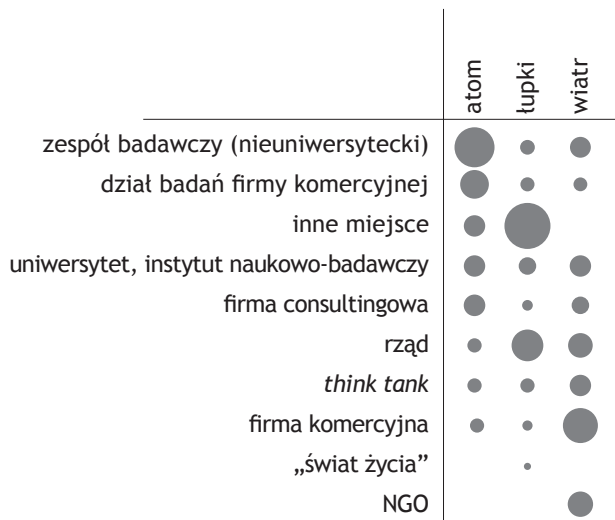


Rycina 5. Kategorie wiedzy funkcjonującej w poszczególnych obszarach analizowanego dyskursu

Źródło: opracowanie własne.

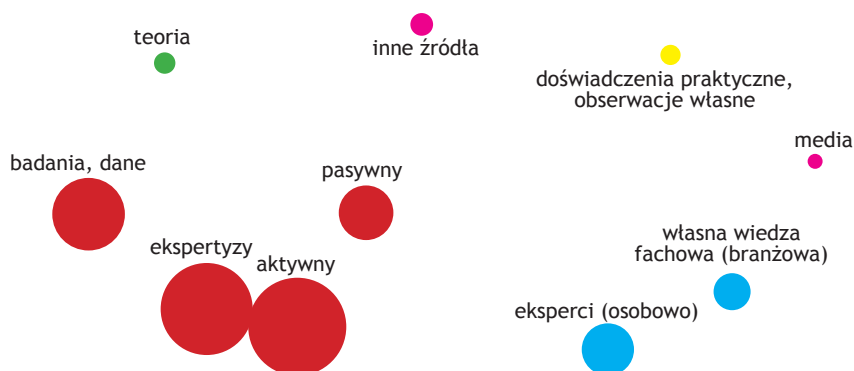
Wiedzę praktyczną wynikającą z doświadczenia jednostek również da się wyodrębnić. Ten typ jest obecny w większym stopniu w tekstach dotyczących energetyki wiatrowej. Pojawiająca się wiedza ma nie tylko swoich nadaw-

ców, ale także źródła i miejsca generowania. Najczęściej przytaczana wiedza pochodzi z pracowni badań opinii publicznej oraz z ekspertyz instytucji ministerialnych (rycina 6). Oczywiście to nie jedyne obszary generowania wiedzy obecnej w dyskursie energetycznym, ale ich dominacja jest wyraźna. Warto zwrócić uwagę na stosunkowo ograniczoną rolę, jaką w tym obszarze odgrywają polska nauka (jednostki badawcze jako miejsce generowania wiedzy) i polscy naukowcy.



Rycina 6. Miejsca generowania wiedzy funkcjonującej w poszczególnych obszarach analizowanego dyskursu (procent skumulowany)

Źródło: opracowanie własne.



Rycina 7. Współwystępowanie kodów kategorii: sposób użycia wiedzy, źródło wiedzy (liczba grup: 6, współczynnik Jaccarda)

Źródło: opracowanie własne.

Wiedzy najczęściej towarzyszy argumentacja. Ta ostatnia funkcjonuje w postaci takich sposobów racjonalizacji, jak opisywanie możliwych zysków lub strat, przedstawianie danych liczbowych, przytaczanie autorytetów czy udowadnianie korzyści. Innym, obok wiedzy, elementem retorycznym jest niewiedza. Jej występowanie było nie tylko zdecydowanie rzadsze niż wiedzy, ale też te dwie formy pojawiały się stosunkowo niezależnie, co można rozumieć jako brak bezpośrednich powiązań.

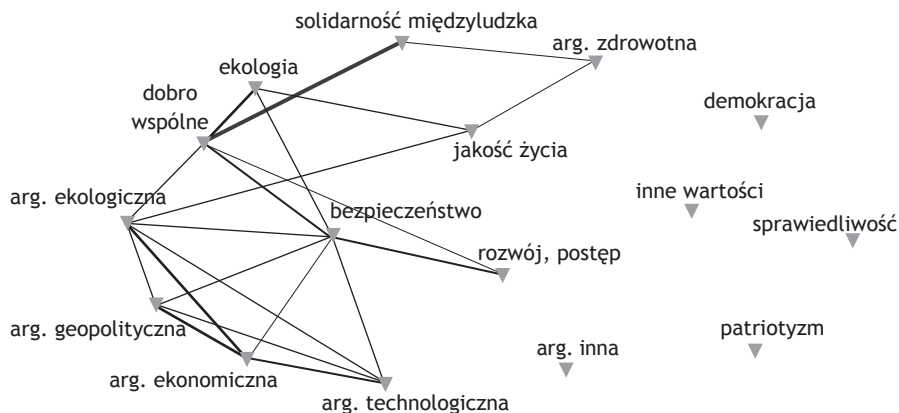
Analiza aktów prawa, na którą powoływali się aktorzy, wskazuje na dominację legislacji krajowej (polskiej) jako źródła prawa. Wyraźnie rzadziej przytaczano w tekstach zapisy prawa Unii Europejskiej. Bezpośrednie odwołania do ustawy zasadniczej pojawiały się jedynie w przypadku energetyki wiatrowej. Taki porządek ma niewątpliwie związek z odwołaniami do systemów aksjonormatywnych.

Badane teksty zawierały wiele odniesień do takich wartości jak bezpieczeństwo czy – rzadziej – rozwój (postęp) oraz ekologia. Pierwsza z wartości pojawiała się głównie w kontekście energetyki atomowej i gazu łupkowego. Energetyka wiatrowa nie jest często powiązana z dyskursem opartym na wartościach. Gaz łupkowy natomiast wiązał się z wypowiedziami kodowanymi jako odwoływanie się do dobra wspólnego.

Wszystkie opisywane wyżej elementy dyskursu aktorzy wspierali odpowiednim rodzajem argumentacji i figuratywnością języka. Najczęściej stosowaną figurą było odwoływanie się do wizji przyszłości, rzadziej pojawiały się metafory i symbole. Te ostatnie raczej stanowiły domenę energetyki jądrowej.

Wszystkie te figury występowały w towarzystwie argumentacji zdominowanej przez wymiar ekonomiczny. Ekonomiczność dyskursu była domeną wszystkich badanych obszarów energetyki (atom, łupki, wiatr). Oczywiście w tekstach udało się wyodrębnić inne obszary argumentacji, na przykład technologiczny, geopolityczny czy ekologiczny. Ten ostatni częściej funkcjonował w kontekście gazu łupkowego. Rycina 8 ilustruje związki pomiędzy wyodrębnionymi kategoriami kodowymi. Występowanie oraz grubość linii sugeruje liczbę wzajemnych powiązań występujących między kategoriami wartości zmiennych (kodów) wykazanych w toku analizy klastrow.

Jak wynika z ilustracji (rycina 8), dyskurs mediów społecznościowych odwołuje się najczęściej do siatki wartości związanych z bezpieczeństwem, dobrem wspólnym, rozwojem i postępem, z centralną pozycją bezpieczeństwa. Pojęcie to funkcjonuje jako swoista kotwica dla argumentacji różnych perspektyw: geopolitycznej, ekologicznej, ekonomicznej czy technologicznej. Zyskuje ono więc różne konteksty i nieco inne treści się za nim kryją. Interesujące jest, że wartości takie jak demokracja czy sprawiedliwość (która mogłaby zaistnieć choćby w charakterze sprawiedliwej dystrybucji ryzyka i korzyści) pozostają poza siecią głównych powiązań i funkcjonują na marginesach dyskursów w mediach społecznościowych.



Rycina 8. Współwystępowanie kategorii kodów: argumentacja, wartości (liczba grup: 1, współczynnik Jaccarda)

Źródło: opracowanie własne.

Analiza zebranego materiału wskazuje na wysoką ekskluzywność opisywanego dyskursu. Badane teksty nie tylko pomijały lub marginalizowały niektóre grupy aktorów, ale też rzadko korzystały z mechanizmów włączania dla wielu grup interesu. W badanym materiale relatywnie rzadko pojawiały się nawiązania do wspierania obywatelskiej partycypacji. Opisy prowadzenia dialogu grup interesu z obywatelami właściwie nie występowały. Częściej natomiast pojawiała się krytyka takiego stanu rzeczy.

Dyskurs energetyczny sieciowy/społecznościowy

W analizowanym okresie, w wybranych obszarach najwięcej wypowiedzi polskich internautów dotyczyło energetyki wiatrowej oraz łupkowej. Znaczco rzadziej pojawiały się wypowiedzi dotyczące energetyki atomowej (zob. tabela 4).

Tabela 4. Liczba wypowiedzi na wybrane tematy energetyczne

	Liczba wypowiedzi w badanych okresach		
	atom	wiatr	łupki
Dla okresu 1 IV 2013–1 IV 2014	53525	75994	75275

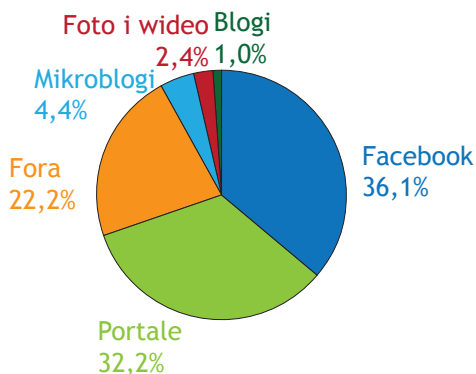
Źródło: opracowanie własne.

Jedną z podstawowych charakterystyk opisujących dyskurs społecznościowy w sieci jest to, gdzie on funkcjonuje (źródło publikacji). Jak wynika z analizy danych firmy SentiOne, energetyka atomowa była dziedziną, która charakteryzowała się największym udziałem wypowiedzi w serwisie Facebook. Nieznacznie rzadziej tematyka jądrowa stanowiła przedmiot dyskusji w portalach informacyjnych (komentarze pod artykułami). Fora internetowe to już znacząco mniej, bo niewiele ponad 1/5 wpisów na temat energetyki jądrowej w polskim Internecie (zob. rycina 9). Podobną strukturę udziałów różnych typów serwisów o charakterze społecznościowym ma tematyka łupkowa. Tu fora, komentarze w portalach i „posty” w serwisie Facebook mają jednak po około 1/3 udziałów w ogóle publikowanych wypowiedzi (zob. rycina 11). Odmienne sytuacja wygląda w przypadku energetyki wiatrowej (zob. rycina 10) – blisko połowa wypowiedzi (46%) pochodzi z forów internetowych. Popularność tej formy debaty internetowej można wytłumaczyć prosumpcyjnym podejściem do zagadnień OZE. Tematyka energetyki wiatrowej obejmuje również problemy z poziomu indywidualnych inwestycji poszczególnych gospodarstw domowych. Gros wypowiedzi pochodzi z forów pasjonatów i konstruktorów elektrowni wiatrowych. Potwierdza to analiza najpopularniejszych domen dla tego obszaru tematycznego. W 10 najpopularniejszych witrynach (kategoria „fora i portale”) znalazły się takie tytuły, jak Elektroda.pl, Forum.pclab.pl czy forum Wiatraki.memu.pl.

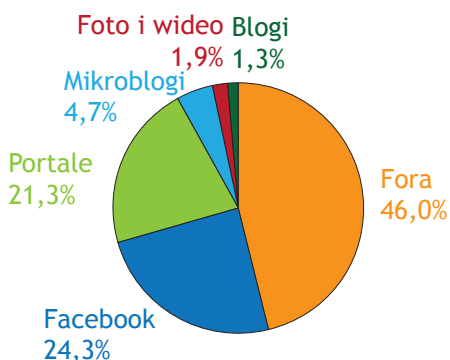
Analizując tytuły domen najaktywniejszych społeczności, można zaobserwować pewne istotne różnice pomiędzy poszczególnymi obszarami energetyki. W przypadku energetyki atomowej widać duży udział komentarzy publikowanych na forach serwisów branżowych (np. Forum.wnp.pl), jak również na forach serwisów informacyjnych: Finase.wp.pl, Forum.gazeta.pl, Niezalezna.pl i Wiadomości.onet.pl. Co istotne, lista najpopularniejszych domen pośród osób wypowiadających się na temat łupków jest zdominowana przez fora serwisów informacyjno-publicystycznych o profilu prawniczym: Prawica.net, Wpolityce.pl oraz Niezalezna.pl.

W przypadku energetyki wiatrowej, poza wspomnianą powyżej popularnością forów technologicznych, warto wskazać na większą „lokalność” tej problematyki. Na liście najpopularniejszych domen z komentarzami dotyczącymi „wiatraków” widnieją takie adresy jak Forum.dawnygdansk.pl czy Forum.echodnia.eu (serwis lokalny województwa świętokrzyskiego). Co dość spodziewane, z uwagi na zasięg we wszystkich trzech obszarach, najwięcej wypowiedzi rejestrują serwisy Facebook.com i Twitter.com oraz agregat treści Wykop.pl.

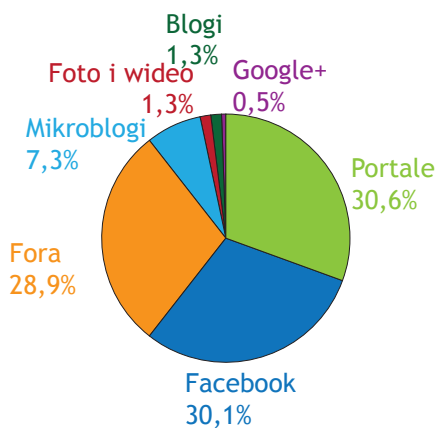
Analizując dane dotyczące dyskursu społecznościowego, należy wskazać, że również ten obszar mediów jest wyraźnie zdominowany przez płęć męską. Wszystkie trzy badane tematy obejmują wypowiedzi, które średnio w 82% zostały skategoryzowane jako wypowiedzi mężczyzn (zob. ryciny 12, 13, 14).



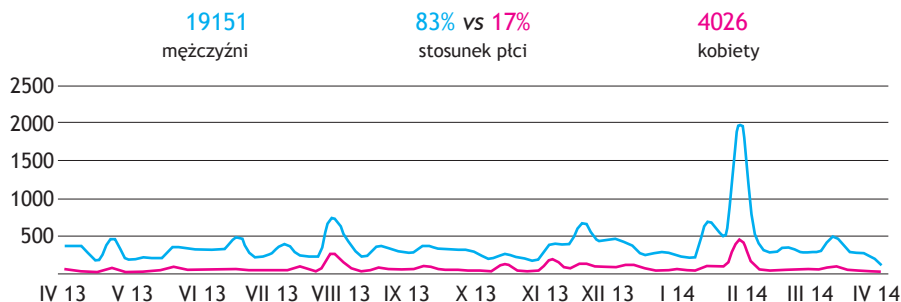
Rycina 9. Reprezentacja tematyki „energetyka atomowa” w mediach społecznościowych
Źródło: opracowanie własne.



Rycina 10. Reprezentacja tematyki „energetyka wiatrowa” w mediach społecznościowych
Źródło: opracowanie własne.

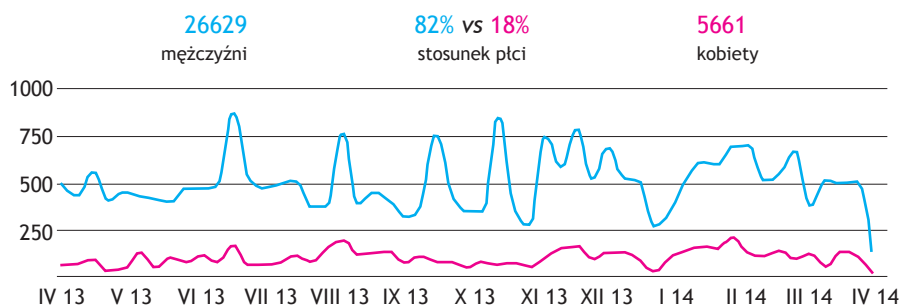


Rycina 11. Reprezentacja tematyki „gazu łupkowego” w mediach społecznościowych
Źródło: opracowanie własne.



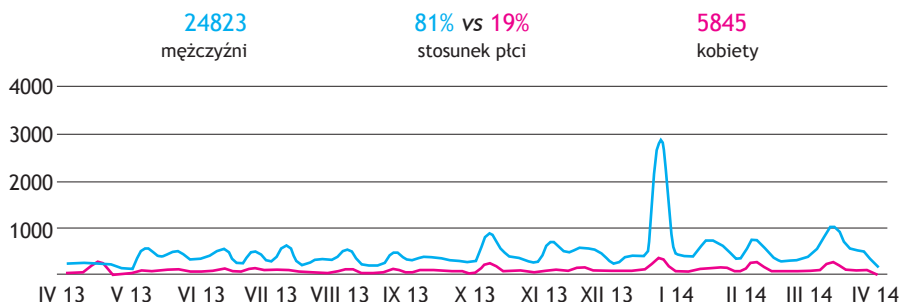
Rycina 12. Płeć w dyskursie społecznościowym – energetyka atomowa

Źródło: opracowanie własne.



Rycina 13. Płeć w dyskursie społecznościowym – energetyka wiatrowa

Źródło: opracowanie własne.



Rycina 14. Płeć w dyskursie społecznościowym – paliwo łupkowe

Źródło: opracowanie własne.

Wykresy znajdujące się na rycinach 12–14 zawierają również informacje o zmianach częstotliwości pojawiania się wpisów w mediach społecznościowych na tematy energetyczne. W analizowanym przedziale czasowym (kwiecień 2013–kwiecień 2014) widać, że zarówno energetyka jądrowa, jak i gaz łupkowy posiadają okresy bardzo wysokich wzrostów aktywności

internautów. W przypadku atomu był to luty 2014. Można założyć, że wiązało się to z pojawieniem się wielu tekstów dotyczących przyjęcia przez rząd Programu Polskiej Energetyki Jądrowej. W tematyce łupkowej skokową aktywność internautów wywołały publikacje dotyczące wyników eksperymentalnych odwiertów prowadzonych na Pomorzu. W tym przypadku skok aktywności użytkowników sieci przypadał na przełom grudnia 2013 i stycznia 2014 roku.

Przebieg wykresu aktywności internautów wokół tematyki wiatrowej nie ma wyraźnych dominant. Może to być związane z brakiem istotnych i „medialnych” wydarzeń w okresie badania. Prezentowany okres nie obejmuje bowiem prac nad przyjęciem tak zwanej ustawy prosumenckiej (luty–marzec 2015).

Powyższe obserwacje sugerują dużą podatność dyskursu społecznościowego na debatę inicjowaną przez media głównego nurtu. Niestety badany materiał nie pozwala ocenić, czy prawidłowość ta istnieje również na poziomie debaty lokalnej.

Podsumowanie

Zaproponowany powyżej opis pozwala przybliżyć obraz dyskursu na temat energetyki, jaki funkcjonuje w polskim Internecie. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na jego charakterystyczną ekskluzywność, która jest również właściwa dyskursowi prasowemu (zob. Świątkiewicz-Mośny, rozdz. 4: *Dyskurs medialny na temat energetyki wiatrowej*). Wyłączenie wielu aktorów (np. społeczności lokalnych, reprezentacji konsumentów) połączone z dominacją pewnych ich kategorii (polityki, biznesu) sprawia, że nie można mówić o reprezentacji ani widoczności wszystkich zaangażowanych w problematykę energetyczną grup społecznych. Dyskurs społecznościowy nie stanowi tu alternatywy włączającej niereprezentowane grupy interesu (grupy społeczne), a jedynie jest przedłużeniem istniejącego porządku dyskursywnego. Internet jako medium służące odmasowieniu przekazu nie przełamuje tu opisanego przez Michela Foucaulta modelu zwrotnej zależności pomiędzy władzą a wiedzą (Foucault 1977). Powyższa analiza nie stanowi więc ilustracji dla modelu, w którym „długi ogon” Internetu decyduje o rozciągnięciu i demokratyzacji dyskursu. Zauważa to jeden z naukowych blogerów: „współczesne społeczeństwo egzekwuje swoją władzę nie tylko przez dostęp do informacji (wiedzy), ale również przez jej przetwarzanie i zwrotne przesyłanie »interpretacji społecznej« informacji” (Networked Digital 2012).

Przyjęcie takiej optyki nakazywałoby myśleć, że energetyka nie funkcjonuje w sieci dialogu i szukania porozumienia, lecz jedynie w grze partykula-

ryzmów. Niesie to z sobą ryzyko pogłębiania się diagnozowanego na przykład przez Zygmunta Baumaną zaniku orientacji na dobro wspólne. Wydaje się jednak, że „dzięki Internetowi struktura dostępu do informacji zmieniła się – ośrodki władzy w dalszym ciągu kontrolują kluczowe, niedostępne dla innych informacje, jednak wiedza zawarta w miliardach danych rozsianych po Internecie (nieatrakcyjnych dla władzy) jest dzisiaj interpretowana i składana w całość przez kolektywną inteligencję milionów internautów” (Networked Digital, 2012). Wątek ten może stanowić przedmiot dalszych analiz.

Podsumowując, warto posłużyć się koncepcją Christiana Fuchsa (2014), który zwraca uwagę na to, że aby zrozumieć istotę Internetu, należy go zredukować do fenomenu kapitalizmu. Obydwa zjawiska funkcjonują dzięki przeciwstawnym sobie siłom kooperacji i konkurencji. Badacz ten uważa, że ów antagonizm stanowi nie tyle o słabości, ile o potencjale sieci. Gdy jednak zabraknie między nimi równowagi, to toczący się w Internecie dyskurs będzie narzędziem nie elektronicznej formy partycypacji, ale elektronicznej formy dominacji.

Bibliografia

- Dijk J. van (2010), *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*, tłum. J. Konieczny, Warszawa.
- Foucault M. (1977), *Archeologia wiedzy*, tłum. A. Siemek, Warszawa.
- Fuchs Ch. (2014), *Social Media. A Critical Introduction*, London.
- Geiger S. (2009), *Does Habermas Understand the Internet? The Algorithmic Construction of the Blog/Public Sphere*, „Journal of Communication, Culture, and Technology”, issue 10, vol. 1.
- Giddens A. (2004), *Socjologia*, tłum. A. Szulżycka, Warszawa.
- Goban-Klas T. (2004), *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa.
- Habermas J. (1999), *Teoria działania komunikacyjnego*, tom 1, tłum. A. Kaniowski, Warszawa.
- Hauser G. (1999), *Vernacular Voices. The Rhetoric of Publics and Public Spheres*, Columbia.
- Lisowska-Magdziarz M. (2001), *Analiza tekstu w dyskursie medialnym*, Kraków.
- Luhmann N. (2012), *Systemy społeczne. Zarys ogólnej teorii*, tłum. M. Kaczmarczyk, Kraków.
- Morozov E., *How Democracy Slipped through the Net*, <http://www.theguardian.com/technology/2011/jan/13/evgeny-morozov-the-net-delusion> (dostęp: 03.11.2015).
- Networked Digital (2012), <http://networkeddigital.com/2012/02/01/dyskurs-internetowy-vs-dyskurs-spoeczny/> (dostęp: 03.11.2015).
- Putnam R. (2008), *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, tłum. P. Sadura, S. Szymański, Warszawa.
- Smith M. (1992), *Voices from the Well. The Logic of the Virtual Commons*, <http://www.sscnet.ucla.edu/soc/csoc/papers/voices/Voices.htm> (dostęp: 03.11.2015).
- Wellman B. (2001), *Physical Place and Cyber Place. The Rise of Networked Individualism*, „International Journal of Urban and Regional Research”, nr 25 (2), s. 227–252, <http://www.itu.dk/people/khnp/speciale/videnskabelige%20artikler/Wellman2001%20-%20personalized%20networking.pdf> (dostęp: 03.11.2015).